

УДК 37.013.42

М. О. Васильєва-Халатникова, канд. пед. наук, асист.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВИПУСКНИКІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ – РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Пошуки першого робочого місця, невідповідність рівня та якості отриманої освіти професійним обов'язкам, відсутність досвіду роботи – все це проблеми, з якими стикається молода людина під час пошуку роботи.

За даними ООН, у світі кожен третій працездатний не має роботи взагалі або має випадковий чи сезонний зарібок. Безробіття є центральною соціальною проблемою сучасного суспільства.

Безробіття не може бути доцільним ні в економічному, ні в соціальному плані, оскільки його зростання створює цілий комплекс проблем: скорочується купівельна спроможність населення, бюджет втрачає платників податків, підприємство – персонал.

Ключові слова: випускник вищого навчального закладу; безробіття; працевлаштування; молодіжний ринок праці; перше робоче місце.

Вступ. Молодіжний сегмент ринку праці – найбільш проблемна частка загальнонаціонального ринку праці. Пошуки першого робочого місця, невідповідність рівня та якості отриманої освіти професійним обов'язкам, відсутність досвіду роботи – все це проблеми, з якими стикається молода людина під час пошуку роботи.

Глобальна економічна криза призвела до загострення ситуації на ринку праці, зокрема невідповідність запитів молоді та пропозицій роботодавців посилюють напругу на ринку праці.

Теоретико-методологічні засади формування і розвитку національного скорочення обсягів зайнятості серед молоді.

Невирішені проблеми працевлаштування молоді мають серйозні соціально-економічні наслідки, а саме:

- зростання безробіття;
- зниження рівня життя;
- поширення пасивних нерегламентованих і деструктивних моделей поведінки;
- збільшення зовнішньої трудової міграції;
- психологічні зміни, які призводять до втрати мотивації до праці;
- зміни ціннісних орієнтацій;
- падіння легальної зайнятості [1, с. 101–105].

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Аналізуючи останні науково-методологічні та професійні джерела із проблем працевлаштування молоді, можна керуватися працями таких науковців: В. М. Геєць [1], Л. В. Гриневич [2], Г. В. Дворецьку [3], Н. І. Єсінової [4], І. Д. Звереву [5], В. П. Зінченко [6], Н. П. Павловські [9], Р. І. Шабанова [13].

Мета статті. Розкрити та проаналізувати основні проблеми працевлаштування випускників вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні найбільш гострою серед соціально-економічних проблем не лише в Україні, а й в усьому світі є проблема безробіття. За даними ООН, у світі кожен третій працездатний не має роботи взагалі або має випадковий чи сезонний зарібок. Тому безробіття є центральною соціальною проблемою сучасного суспільства. Безробіття не може бути доцільним ні в економічному, ні в соціальному плані, оскільки його зростання створює цілий комплекс проблем: скорочується купівельна спроможність населення, бюджет втрачає платників податків, підприємство – персонал.

На сьогодні вища освіта сприймається як норма життя, більшість громадян України переконані в її соціальної цінності, тож попит на якісну вищу освіту зроста-

тиме і надалі. Водночас знайти підходящу роботу молодому спеціалісту на ринку праці надзвичайно важко.

Молодіжний сегмент ринку праці – найбільш проблемна частка загальнонаціонального ринку праці. Пошуки першого робочого місця, невідповідність рівня та якості отриманої освіти професійним обов'язкам, відсутність досвіду роботи, невідповідність запитів молоді та пропозицій роботодавців посилюють напругу на ринку праці. Протягом останніх декількох років спостерігається стала тенденція до збільшення кількості безробітної молоді [2, с. 123–124].

Невирішені проблеми працевлаштування молоді призводять до:

- зростання безробіття та зниження рівня життя;
- поширення утриманства;
- нерегламентованих (тіньова зайнятість) і деструктивних (кримінал) моделей поведінки;
- зовнішніх трудових міграцій;
- втрати мотивації до праці;
- зміни структури ціннісних орієнтацій і падіння престижності легальної зайнятості [3, с. 26–28].

З огляду на несприятливі тенденції молодіжної зайнятості зростає необхідність підвищення захисту права на працю молоді. Значні зміни характеру та умов праці, пов'язані із впливом соціально-економічних умов, потребують уведення нових та перегляду діючих норм про умови праці й надання додаткових гарантій щодо трудових прав молоді.

Ситуація із працевлаштуванням випускників вищих навчальних закладів в Україні має дуже суперечливий характер. З одного боку, законодавчо закріплені гарантії та норми, а з іншого – у реальному житті ці норми часто "не працюють".

Для випускників вищих навчальних закладів існує також проблема психологічної готовності до професійної практичної роботи. Багато випускників не готові довести роботодавцю свою фахову придатність. Ще однією проблемою є так зване "замкнуте коло" – досвід роботи за спеціальністю. Також, доволі часто, кар'єрні очікування молоді значно завищені, відсутні реальні знання про ринок праці та бажання проявляти активність під час пошуку першого місця роботи [5, с. 11–19].

Фахівці основною причиною безробіття серед молоді визначають неможливість працевлаштуватися після навчання за набутою професією. Тим часом, значна кількість підприємств має потребу у висококваліфікованих працівниках – саме вони користуються найбільшим попитом на ринку праці.

Молодіжний ринок праці характеризується нестійкістю попиту і пропозиції, зумовленою мінливістю орієнтації молоді, її соціально-професійною невизначеністю. Порівняно зі старшими віковими групами молодіжний ринок праці має низьку конкурентоспроможність. На молодіжний сегмент ринку також впливає незбалансованість попиту та пропозиції робочої сили.

Представниками різних сторін, що впливають на молодіжний ринок праці, ведеться робота з розгляду конкретних важелів впливу, що мають суттєво змінити ситуацію на молодіжному ринку праці. Зокрема, проводяться зустрічі, наради, круглі столи з питань забезпечення випускників першим робочим місцем у контексті реалізації соціальних ініціатив Президента України.

Забезпечення молоді роботою займає важливе місце в соціальних ініціативах Президента України. Відтак, у державі вживаються комплексні заходи, аби сучасні випускники навчальних закладів мали гарантоване перше робоче місце.

До спектра соціальних послуг державної служби зайнятості для безробітної молоді входить:

- професійна орієнтація;
- професійне навчання;
- організація та проведення тимчасових і громадських робіт;
- працевлаштування загалом і працевлаштування на перше робоче місце молодого спеціаліста й, зокрема, у сільській місцевості [10, с. 56–59].

Більшість навчальних закладів мають свій унікальний досвід щодо пошуку гідних робочих місць для випускників, розширення співпраці з роботодавцями через діяльність центрів розвитку кар'єри. Підготовка спеціалістів проводиться аналогічно системі роботи в університетах Великої Британії, Німеччини, Франції та працює за схемою "студент – університет – роботодавець".

Переважну частину вищих навчальних закладів відкривають нові спеціальності, які відповідають потребам ринку праці. Для студентів створюються можливості проходити виробничу практику та стажування на провідних підприємствах, а після завершення навчання це дає можливість отримати роботу. Тобто, відбувається активна взаємодія між освітніми установами та роботодавцями.

Згідно із Законом України "Про зайнятість" роботодавцям, які працевлаштовують молодь, Фонд соціального страхування України на випадок безробіття компенсуватиме роботодавцям, які будуть працевлаштовувати молодь на перше робоче місце, суму в розмірі єдиного соціального внеску.

Певною мірою питання працевлаштування випускників вирішується в системі відомчих навчальних закладів, оскільки ще існує інститут направлення на навчання (із місця постійного проживання) і відпрацювання після закінчення навчальних закладів (повернення на місце служби за направленням), що забезпечує відшкодування бюджетних коштів, витрачених на підготовку спеціалістів у системі професійної або вищої освіти.

У Законі України "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні" закріплено, що держава має забезпечувати працездатній молоді надання першого робочого місця на термін не менше двох років після закінчення або припинення навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах, завершення професійної підготовки й перепідготовки, а також після звільнення зі строкової або альтернативної служби, але на практиці це поширюється

тільки в деяких випадках на осіб, підготовка яких здійснювалась за державним замовленням.

Також, законодавством не передбачено відповідальність за можливість відсутності робочих місць на підприємстві, на яке направляється молодий спеціаліст. Отже, коли молодий спеціаліст направляється на роботу на певне підприємство, а там йому дають обґрунтовану відмову стосовно прийому на роботу у зв'язку з відсутністю робочого місця, то від не може заперечувати це рішення [11, с. 1–27].

У сучасних умовах на рейтинг вищого навчального закладу впливає діяльність або бездіяльність "Центрів кар'єри".

Основними напрямками роботи "центрів кар'єри" щодо сприяння працевлаштуванню випускників вищих навчальних закладів є:

- інформування щодо напрямів діяльності та потреби в кадрах підприємств, організацій, установ регіону проживання;
- організація прямих контактів між студентами і роботодавцями;
- надання допомоги роботодавцям у підборі необхідних спеціалістів серед студентів та випускників вищих навчальних закладів;
- надання інформації щодо можливостей тимчасового працевлаштування під час навчання, у літній та зимовий періоди і на неповний робочий день;
- організація "Ярмарок вакансій" та презентацій підприємств, організацій, установ;
- проведення тренінгових занять з організації пошуку роботи.

За кризових ринкових умов стартові можливості працевлаштування випускників вищих навчальних закладів, які належать до соціально-вразливих верств населення, є надзвичайно важкими, тому кожен вищий навчальний заклад має сприяти адаптації своїх студентів і випускників до сучасних вимог ринку праці та підвищувати їх здатність до працевлаштування. Така стратегія сприятиме не лише впровадженню ефективної політики підтримки зайнятості молодих фахівців у вищому навчальному закладі, а й підвищенню його авторитету.

Актуальним є завдання перебудови системи професійної орієнтації молоді. Її недосконалість значною мірою обумовлює той факт, що серед учнівської молоді, їх батьків, побутує переважно неусвідомлений підхід до майбутньої професії. Переваги здебільшого надаються престижній, або й популярній (на даний момент) професії, яка може бути не затребувана на ринку праці в перспективі.

Необхідно переорієнтувати державну службу зайнятості та "Центри розвитку кар'єри" вищих навчальних закладів на спільну профорієнтаційну роботу серед учнівської молоді впродовж усього періоду навчання, а не тільки в період вступу до вищого навчального закладу.

Майбутній абітурієнт повинен ще у загальноосвітньому навчальному закладі зорієнтуватися, на які професії у довгостроковій перспективі буде попит, яких завдань потребуватимуть вони і які умови праці за ними пропонуватиме роботодавець.

Висновки. Підсумовуючи проблеми працевлаштування випускників вищих навчальних закладів на ринку праці, можна констатувати таке: не завжди послідовно та науково обґрунтовано розробляються програми професійної адаптації населення до ринку праці, недостатньо активно залучають до рівноправного співробітництва соціальних партнерів – об'єднання роботодавців, профспілки, некомерційні організації, уста-

нови професійної освіти, асоціації випускників. Установи професійної освіти повільно перебудовуються з урахуванням нових вимог роботодавців, негнучко реагують на зміни ринку праці щодо відповідності структури, обсягів і профілів підготовки кадрів, рівня їхньої кваліфікації. Найчастіше триває підготовка кадрів для галузей, що переживають спад, де відбувається значне вивільнення працівників.

Українська негативну роль відіграє також відсутність цільової системи працевлаштування випускників навчальних закладів за договорами з роботодавцями: наявні договори укладають без взаємної відповідальності за їхнє виконання. Моніторинг працевлаштування своїх випускників навчальні заклади, як правило, не проводять або проводять не дуже якісно.

Досвід європейських країн свідчить, що активна взаємодія органів державної влади з недержавними установами та організаціями стосовно реалізації державної молодіжної політики дає позитивні результати і сприяє ефективному працевлаштуванню випускників вищих навчальних закладів.

Список використаних джерел

1. Геєць В. М. Інститути зайнятості та безробіття: сучасні тенденції та виклики для України / за ред. акад. НАН України В. М. Гейця, чл.-кор. НАН України А. А. Гриценка. – К., 2013. – 247 с.
2. Гриневич Л. В. Регулювання структурного безробіття на ринку праці: моногр. / Л. В. Гриневич, О. В. Зірко. – Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 194 с.
3. Дворецька Г. В. Соціологія праці: навч. посіб. / Г. В. Дворецька. – К.: Освіта, 2001. – 286 с.
4. Єсінова Н. І. Економіка праці та соціально-трудові відносини: навч. посіб. / Н. І. Єсінова. – К.: Кондор, 2004. – 432 с.
5. Зверева І. Д. Соціальна підтримка безробітної молоді / І. Д. Зверева // Практична психологія і соціальна робота. – 1998. – № 8. – С. 26–28.
6. Зінченко В. П. Готовність особистості до вибору та зміни професії: метод. посіб. / В. П. Зінченко. – К.: Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України, 2010. – 48 с.
7. Колешня Л. Проблеми працевлаштування випускників вищих навчальних закладів і шляхи їх вирішення / Л. Колешня // Україна: аспекти праці. – 2001. – № 3. – С. 11–19.
8. Костаков В. Соціально-трудовий потенціал: теорія і практика / В. Костаков, А. Попов. – К., 1994. – 145 с.
9. Павловські Н. П. Приховане безробіття і оплата праці / Н. П. Павловські // Зайнятість та ринок праці. – 2002. – Вип. 16. – 81 с.
10. Правильєв О. В. Проблеми зайнятості населення та основні напрямки їх вирішення / О. В. Правильєв // Формування ринкових відносин в Україні. – 2014. – № 7. – С. 56–59.

М. А. Васильєва-Халатникова, канд. пед. наук, ассист.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ТРУДОУСТРОЙСТВО ВЫПУСКНИКОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ – РЕАЛИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Поиски первого рабочего места, несоответствие уровня и качества полученного образования профессиональным обязанностям, отсутствие опыта работы – все это проблемы, с которыми сталкивается молодой человек при поиске работы.

По данным ООН, в мире каждый третий трудоспособный не имеет работы вообще или имеет случайный или сезонный заработок. Безработица является центральной социальной проблемой современного общества.

Безработица не может быть целесообразной ни в экономическом, ни в социальном плане, поскольку ее рост создает целый комплекс проблем: сокращается покупательная способность населения, бюджет теряет налогоплательщиков, предприятие – персонал.

Ключевые слова: выпускник высшего учебного заведения; безработица; трудоустройство; молодежный рынок труда; первое рабочее место.

M. Vasylijeva-Khalatnykova, Ph.D., Assistan,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

EMPLOYMENT OF HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS – REALITIES AND PROSPECTS

Finding a first job, the discrepancy between the level and quality of education professional duties, lack of experience – all the problems faced by young people in finding a job.

According to the UN, the world every third employable not work at all or have casual or seasonal income. Unemployment is a central social problem of modern society.

Unemployment may not be feasible or economically or socially, as its growth creates a range of problems: reduced purchasing power, the budget loses taxpayers, the company – staff.

Keywords: graduate of the university, unemployment, employment, youth labor market, the first job.

11. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України : чинне законодавство зі змінами та доп. станом на 2 квіт. 2014 р. : офіц. текст. – К. : Паливода А. В. [вид.], 2014. – 27 с. – (Серія "Законои України").

12. Соціальні проблеми працевлаштування молоді / О. М. Балакірева, О. О. Яременко, О. В. Валькована та ін. – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. – 132 с.

13. Шабанов Р. І. Концептуальні засади соціального захисту від безробіття: моногр. / Р. І. Шабанов; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х.: ХНАДУ, 2016. – 359 с.

References

1. Heyets V.M. Instytuty zaynyatosti ta bezrobittya: suchasni tendentsiyi ta vyklyky dlya Ukrainy: / za red. akad. NAN Ukrayiny V. M. Heytsya, chl.-kor. NAN Ukrayiny A.A. Hrytsenka; Nats. akad. nauk Ukrayiny, DU "In-t ekonomiky ta prohnozuvannya". – K., 2013. – 247 s.
2. Hrynevych L. V. Rehulyuvannya strukturnoho bezrobittya na rynku pratsi : monohrafiya / L. V. Hrynevych, O. V. Zirko. – Kharkiv : KHNEU im. S.Kuznetsya, 2015. – 194 s.
3. Dvoretzka H. V. Sotsiologiya pratsi: navch. posibnyk / H. V. Dvoretzka. – K.: Osvita, 2001. – 286 s.
4. Yesinova N. I. Ekonomika pratsi ta sotsialno-trudovi vidnosyny: navch. posibnyk / N. I. Yesinova. – K.: Kondor, 2004. – 432 s.
5. Zvyeryeva I. D. Sotsialna pidtrymka bezrobitnoyi molodi / I. D. Zvyeryeva // Praktychna psykholohiya i sotsialna robota. – 1998. – № 8. – S. 26–28.
6. Zinchenko V. P. Hotovnist osobystosti do vyboru ta zminy profesiji: metodychny posibnyk / V. P. Zinchenko. – K.: Instytut pidhotovky kadriv Derzhavnoyi sluzhby zaynyatosti Ukrainy, 2010. – 48 s.
7. Koleshnyia L. Problemy pratsevlashchuvannya vypusknnykiv vyshchikh navchalnykh zakladiv i shlyakhy yikh vyrishennya / L. Koleshnyia // Ukrainina: aspekty pratsi. – 2001. – № 3. – S. 11–19.
8. Kostakov V. Sotsialno-trudovyy potentsial: teoriya i praktyka / V. Kostakov, A. Popov. – K., 1994. – 145 s.
9. Pavlovski N. P. Prykhovane bezrobittya i oplata pratsi / N. P. Pavlovski // Zaynyatist ta rynek pratsi. – 2002. – Vyp.16. – 81 s.
10. Pravilyeva O. V. Problemy zaynyatosti naselennya ta osnovni napryamky yikh vyrishennya / O. V. Pravilyeva // Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini. – 2014. – № 7. – S. 56–59.
11. Pro zahalnoobov'yazkove derzhavne sotsialne strakhuvannya na vypadok bezrobittya: zakon Ukrainy : chynne zakonodavstvo zi zminamy ta dopov. stanom na 2 kvit. 2014 r. : ofits. tekst. – Kyiv : Palyvoda A. V. [vyd.], 2014. – 27 s. – (Seriya "Zakony Ukrainy").
12. Sotsialni problemy pratsevlashchuvannya molodi / O. M. Balakiryeva, O. O. Yaremenko, O. V. Valkovana ta in. – K.: Derzhavnyy in-t problem simyi ta molodi, 2004. – 132 s.
13. Shabanov R. I. Kontseptualni zasady sotsialnoho zakhystu vid bezrobittya; monohrafiya / R. I. Shabanov; Kharkiv. nats. ped. un-t im. H.S. Skovorody. – Kharkiv: KHNAU, 2016. – 359 s.

Надійшла до редакції 21.02.17
Рецензовано 24.02.2017